

50 LET GORENJSKE PREDILNICE

Dne 7. septembra 1984 so na Trati proslavili 50-letnico Gorenjske predilnice. Na proslavi so se poleg delovnega kolektiva zbrali poslovni partnerji in številni gosti. Po ogledu tovarne je goste najprej pozdravil direktor delovne organizacije Vinko Puncer, diplomirani ekonomist, in orisal zgodovino ter razvoj predilnice; predsednik Zvezne konference SZDL dr. Marjan Rožič pa je v slavnostnem govoru opisal napore kolektiva Gorenjske predilnice, ki se pospešeno razvija v pomembno tekstilno tovarno pri nas in v svetu. Jubileju so posvetili tudi posebno številko svojega Glasnika. Iz njega, iz govorov in iz almanaha, ki ga je OZD izdala ob 40- in 50-letnici, povzemamo podatke in ugotovitve o razvoju in delu jubilaranta.

Uredništvo

Začetek in predvojna rast

Na prostoru, kjer stoji Gorenjska predilnica, je družba Mlinostav v letih 1929 in 1930 postavila izdelovalnico mlinskih strojev in naprav. Ker pa podjetje ni uspevalo in je zašlo v težave, ga je prevzela Mestna hranilnica v Škofji Loki, ki pa se je bremena rešila tako, da je na kredit in poceni prodala zemljišče ter stavbo poljskima državljanoma Pavlu Markgrafu in Gustavu Horaku, ki sta imela v Kranju tekstilno tovarno Inteks. Za kupce sta bila razen kredita zelo ugodna tudi lega zemljišča, ob železniški progi, in dovolj razpoložljive delovne sile. Kupci so leta 1934 ustanovili družbo »Škofjeloška predilnica« in zgradili prve štiri šede (deli tovarniške stavbe z žagasto streho) nove stavbe. Pred tem so namreč tuji ustanavljali v Jugoslaviji le tkalnice. Čeprav se je poskusno obratovanje predilnice že začelo, so nastopile nepredvidene težave, ko je ministrstvo trgovine in industrije odbilo prošnjo, da bi odobrilo ustanovitev omenjene industrijske družbe. Odločilo je mnenje ministrstva vojske in mornarice, da se ob meji in s pomočjo tujega kapitala ne smejo graditi tovarne, posebno ker je tekstilnih tovarn že dovolj. Težave so rešili s kranjskim industrialcem Franjom Sircem, ki je prevzel vlogo slamnatega družabnika, in kot domačin, po svojih zvezah izposloval najprej poskusno, leta 1936 pa dokončno dovoljenje. Potem sta se Markgraf in Horak, poleg Sirca tudi formalno postavila za poslovodji; a že naslednje leto se je Markgraf osamosvojil in leta 1939 mu tudi Sirc ni bil več potreben. Stroje so kupili na Češkem od predilnice, ki jo je zlomila gospodarska kriza.

Tovarno so zgradili postopno. K prvim šedom predilnice in k delu vlagalnice so leta 1937 zgradili še naslednjih sedem. Leta 1939 je predilnica obratovala s 13.420 vreteni in proizvedla 1020 ton preje. Čistilnico so preselili v nove prostore, v izpraznjeno stavbo Mlinostava pa namestili nekaj tkalskih strojev. V prizidku ob mikalnici je zrasla česalnica. Leta 1940 so dokupili 16 novih prstančnih strojev in montirali še 7760 vreten. Proizvedli so 1430 ton preje. Novo

trinadstropno železobetonsko stavbo so začeli graditi med vojno. Nameravali so proizvajati šivalne sukance in prejico za vezenje. Kasneje so se premislili in na hitro nakupili na Poljskem zastarele stroje za »vigonko«, ker je bila ta vrsta industrijske proizvodnje pri nemških okupatorjih privilegirana.

Boj za delavske pravice in osvoboditev

Komaj je bila tovarna ustanovljena, že so se delavci in delavke povezovali v sindikalno organizacijo. Na osnovi zahtev delavske konference v Mariboru so leta 1935 sprejeli pobude centralnega tarifnega odbora in zahtevali kolektivno pogodbo, povišanje mezde, osemurni delavnik in boljše delovne pogoje. Mojstri v podjetju, večinoma tujci, ker po mnenju lastnikov naši ljudje za mojstra niso bili sposobni, so z delavci ravnali trdo, tudi manjše pomanjkljivosti so kaznovali z denarno kaznijo ali celo z odpustom. Sicer pa je strah pred brezposelnostjo pestil delavce, saj je pred vrati tovarne čakala vrsta zaslužka željnih delavcev. Plače so bile sramotno nizke, začetniki so imeli le 1 dinar na uro. Leta 1936 se je zastopnik delavcev predilnice Ivan Pestotnik udeležil občnega zbora Jugoslovanske strokovne zveze. Odgovor delodajalcev na zahteve tekstilnih delavcev je bil zaostritev delovne discipline in podaljšanje delovnega časa. Zato se je 20. avgusta 1936 začela velika stavka. Delavci in delavke v škofjeloški predilnici so solidarno z delavci v tkalnici v Vincarjih in v tovarni Šešir, pa tudi s kranjskimi tekstilci začeli stavkati. Organizacija in preskrba med stavko sta bili dobri. Predilničarji so najdlje vztrajali v stavki, do 28. septembra. Lastnik je funkcionarje JSZ in nekaj njenih članov odpustil. Stavka je uspela, saj so plače povišali na dva dinarja, dobili pa so tudi kolektivno pogodbo. Stavka je utrdila medsebojno odvisnost delavcev in kmetov, to pa je vplivalo tudi na skupno udeležbo v NOB.

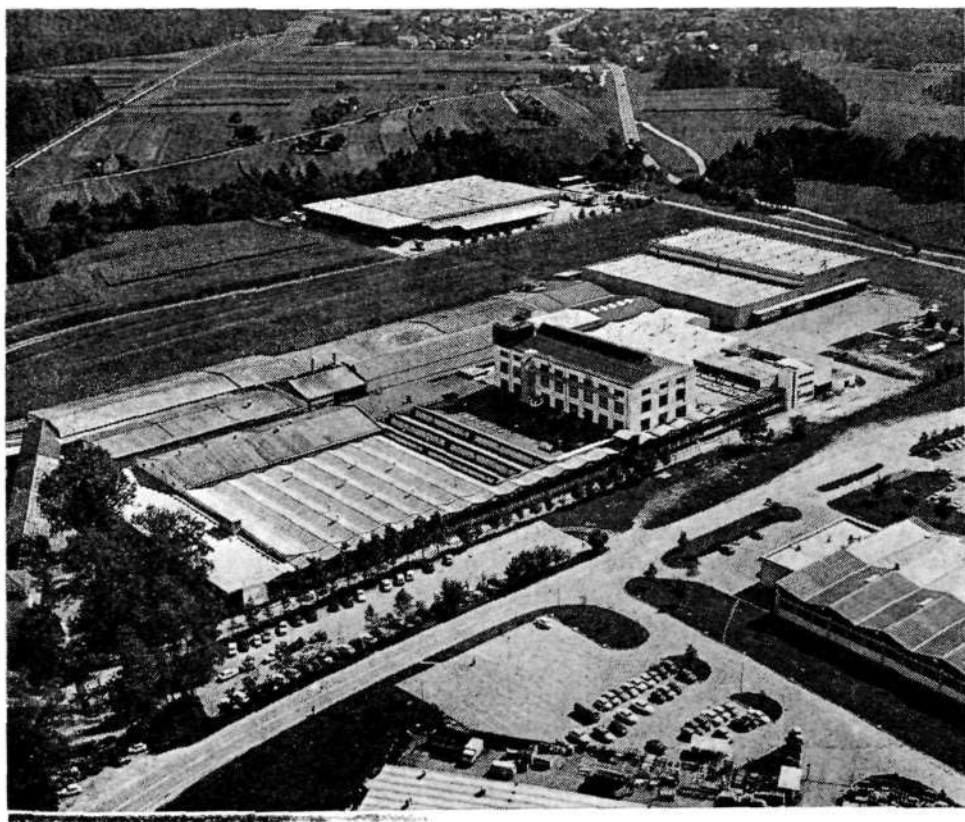

Udeleženci občnega zbora Jugoslovanske strokovne zveze v predilnici pred stavko 1936

Po okupaciji so najzavednejši delavci že leta 1941 organizirali odpor. Ko je nemški okupator z zapiranjem, streljanjem talcev in izseljevanjem pokazal pravi obraz, so se delavci še bolj strnili okoli OF. V mehanični delavnici so že leta 1941 popravljali orožje za partizane. Po tovarniških statistikah so odnesli 7 ton preje, kar je bilo spričo strogega nemškega reda težko prikriti, tako da so za partizane pletli po domovih in celo v tovarni. S pomočjo tovarniških aktivistov OF so partizani v svoji akciji zaplenili 6000 m tkanin in 1100 m jermenja, dva pisalna stroja in računski stroj. Poškodovali so tudi električno razdelilno postajo. Ves čas okupacije so ob 14-dnevnih izplačilih zbirali denar za družine partizanov in žrtve okupatorja. Mali kolektiv je dal 68 borcev, preseljenih in interniranih pa je bilo 37 delavcev in delavk.

Začetek po osvoboditvi

Po osvoboditvi je skušal Markgraf na podoben način kot ob registraciji rešiti podjetje tako, da je navedel izmišljene lastnike, vendar mu to ni uspelo. S sodbo vojaškega sodišča ljubljanskega vojnega področja z dne 23. avgusta 1945 je tovarna postala najprej državna last, nato pa splošna družbena last.

Pogled na tovarno iz zraka danes

Osvoboditev je prinesla nov polet; že maja 1945 je prispela prva pošiljka UNRA bombaža. Osemmesečna proizvodnja tega leta je bila 315 ton tricilindrske preje, 66 ton »vigonke« in 63.500 m tkanin. Že v naslednjem letu se je proizvodnja potrojila. Da bi proizvedli čim več, so leta 1947 montirali česalne stroje, ki jih je tik pred vojno dobavila firma Rieter iz Švice in so od tedaj ležali neizkoriščeni v skladišču. Pogoji za delo so bili zelo težki, ker je bil strojni park popolnoma iztrošen, nekateri stroji so bili še iz prejšnjega stoletja. Pri uvozu so dobavitelji ponaredili napise in dali napisati novejša letnice. Dotrajane mikalne obloge so bile stare čez 20 let, žal je republiška direkcija za tekstil prenesla česalnico v takratno kranjsko tovarno Inteks. Strojni park je bil neekonomičen. Na modernizacijo ni bilo mogoče misliti, saj je tekstilna industrija takrat dajala pretežni del dohodka tekstilnega delavca za obnovo in razvoj težke industrije. Požrtvovalni in iznajdljivi delavci so stroje in nadomestne dele izdelovali sami. V letu 1948 je bil montiran trodelni stav v predilnici »vigonke«.

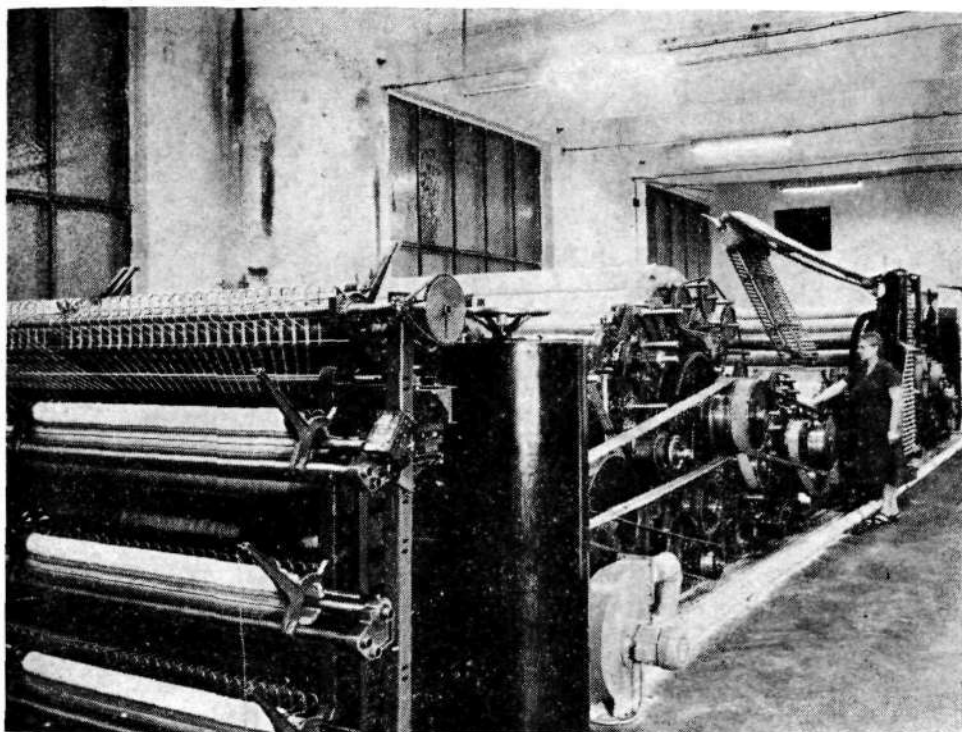
V letih 1949 do 1954 so bile proizvodne kapacitete približno enake. Nekoliko so se izboljšale delovne razmere, urejene so bile klimatske naprave, izboljšali so razsvetljavo in med stroji so položili parket. Elaborat rekonstrukcije bombažne predilnice so začeli delati leta 1955.

Od osvoboditve do 1. januarja 1949 sta predilnica in tkalnica poslovali ločeno kot »Škofjeloška predilnica« in »Škofjeloška tkalnica«, od tedaj dalje pa skupaj kot »ŠKOFJELOŠKA PREDILNICA IN TKALNICA«. Dne 22. februarja 1950 so tovarno preimenovali v GORENJSKO PREDILNICO Škofja Loka.

Vzpon delavskega samoupravljanja

Dne 10. septembra 1950 je kolektiv izvolil prvi delavski svet in tako se je pričelo samoupravljanje, s tem pa proizvodni vzpon tovarne. Delavstvo je pričelo trdo prisluženi denar vlagati v razširjanje in posodabljanje tovarne. Leto za letom so se vrstile izboljšave strojev in uvajanje novih proizvodov. Začeli so predelovati sintetiko za trikotažno industrijo, montirali so stroje za avtomatsko previjanje, elektronsko čiščenje in sukanje, kar je izredno dvignilo produktivnost in kvaliteto izdelkov. Zgradili so tudi barvarno. Z nakupom pletilnih in plemenitilnih strojev se je začela proizvodnja artiklov za široko potrošnjo, to je jerseyja in volne za ročno pletenje. Uvedli so predenje bombaža in umetnih vlaken po turbinskem postopku, ki omogoča bistveno večjo produktivnost. Postavili so nov obrat trgalnico za trganje akrilnih kablov in povečali proizvodnjo HB akrilnih prej.

Spremenili so samoupravno organiziranost v tri temeljne organizacije: TOZD Predilnica, TOZD Kodranka, TOZD Barvarna in Delovna skupnost skupnih služb. Zgradili so nova skladišča, nabavili računalnik Iskra-Delta. V obdobju zadnjih desetih let so bile investicije v Gorenjski predilnici usmerjene predvsem v optimalizacijo proizvodnih kapacitet, odpravljanje ozkih grl v proizvodnji, izboljšanje delovnih pogojev in v infrastrukturo, predvsem v energetiko. Raztezno teksturiranje poliamidnih filamentov, previjalni in sukalni stroji, dva barvna aparata v barvarni, obnova stare predilnice polčesanih prej, modernizacija barvne kuhinje in visokofrekvenčno sušenje, sodijo prav v zadnje dosežke tehnike.

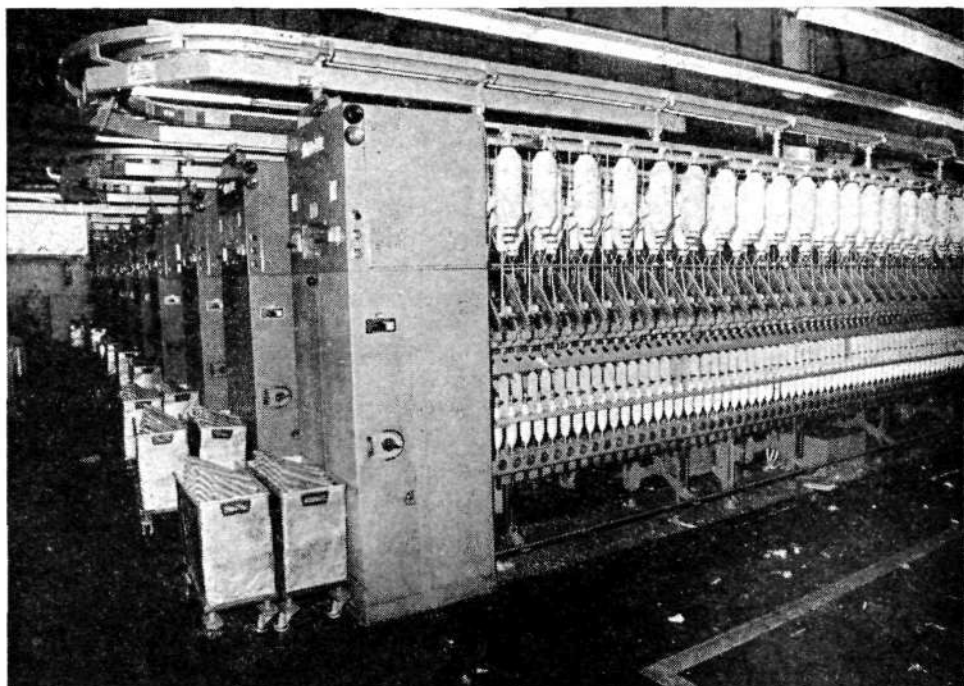
Mikalni stroj za »vigonko«, ki je bil izločen iz obratovanja pred 15 leti

Posodabljanje teksturirnice se je v letih 1982/83 nadaljevalo z nakupom še dveh teksturirnih strojev firme Rieter in petih strojev firme Scragg. V montaži sta še dva teksturirna stroja in obnova predpredilniških kapacitet v obratu VOLNA II. S tem bo zaključena obnova primarne predilniške tehnologije.

Gorenjska predilnica je danes moderna tekstilna tovarna, ki proizvaja pet osnovnih skupin proizvodov: bombažno, sintetično in viskozno prejo, sintetično česano prejo volnenega tipa za trikotažo, prejo za ročno pletenje, teksturirane poliamidne filamente za izdelavo nogavic in športnih artiklov, ter pletivo (jersey). Izvaža le na konvertibilni trg. Po višini izvoza je med 69 OZD tekstilne industrije Slovenije na 10. mestu, po deležu izvoza na posameznega delavca pa na 4. mestu.

Znatne težave mora premagovati, ker mora uvažati 60 odstotkov surovin, to je ves bombaž, del volne in sintetičnih vlaken, barvila in druge kemikalije. Potrebe po umetnih vlaknih delno pokriva iz domače proizvodnje, za kar pa mora prispevati devizno participacijo, surovine pa so pogosto predrage, neustrezne in ne pravočasno dobavljene. Zaradi gospodarske stabilizacije je težko izpolnjevati načrtane plane o posodabljanju strojnega parka in o uvajanju novih tehnologij ter s tem ohranjati konkurenčnost na svetovnem trgu.

PREDILNICA-1, novi predilni stroji firme Krušik

Socialna in kulturna dejavnost

Samoupravni organi in družbenopolitične organizacije Gorenjske predilnice se stalno trudijo, da bi se ves kolektiv celovito razvijal, deloval v splošno družbeno korist in jamčil varnost in razvoj vsakega posameznika in hkrati celote. Kolektiv razpolaga sedaj z 8252 kvadratnimi metri stanovanjskih površin, s čimer ima rešen stanovanjski problem 187 zaposlenih. Z dodeljevanjem stanovanjskih posojil za individualno gradnjo ali za nakup stanovanj so rešili stanovanjski problem 260 zaposlenih. Skupaj so na ta način rešili stanovanjske probleme 447 delavcem.

Posebno pozornost posvečajo letovanju svojih delavcev, saj v lastnih počitniških kapacitetah v različnih letoviških krajih razpolagajo s preko 60 ležišči.

Kolektiv ne pozablja na svoje bivše sodelavce — upokojence, ki jih je že preko 330. Vsaj enkrat letno se srečajo v delovni organizaciji. Redno prejema tovarniško glasilo Glasnik, ki jih sproti obvešča o najvažnejših dogajanjih v delovni organizaciji.

Kolektiv spremlja in podpira kulturno življenje domače občine in SR Slovenije. Bil je pobudnik za ustanovitev sklada Staneta Severja, iz katerega vsako leto nagradijo najboljše igralske dosežke, vredne velikega slovenskega umetnika. Pomembno je podpiranje Loškega muzeja, posebno Loških razgledov. Med člani je mnogo naročnikov na knjige Prešernove družbe. Precej je tudi krvo-

Na proslavi 50-letnice je v kulturnem programu sodeloval pevski zbor »Lubnik«, katerega pokrovitelj je Gorenjska predilnica

dajalcev. Delovni kolektiv je pokrovitelj mešanega pevskega zbora Lubnik in sopokrovitelj Pihalnega orkestra iz Škofje Loke.

Vsako leto priredi Gorenjska predilnica dan kolektiva oziroma izlet za vse zaposlene, pred tem pa za vse svoje upokojene celodnevni izlet.

Športniki se udeležujejo vsakoletnih tekstiliad in drugih športnih tekmovanj.